

Peruspalveluministeri Susanna Huovinen

Itsemääräämisoikeuslaki - Hoitoa ja huolenpitoa ilman rajoittamistoimenpiteitäkö?

Seminaarin avaus ti 3.12.2013 klo 16.15-16.30 *Kansalaisinfo, Eduskunta

**Arvoisat kuulijat, kiitän kutsusta ja siitä, että olette järjestäneet tämän ajan-
kohtaisen ja tärkeän tilaisuuden.**

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti heinäkuussa 2010 työryhmän tekemään ehdo-
tuksensa potilaiden ja asiakkaiden itsemääräämisoikeutta koskeviksi säännöksik-
si. Työryhmän määräaika on nyt jatkettu vuoden 2013 loppuun saakka. Hallituk-
sen esitys on tarkoitus antaa lisätalousarvion yhteydessä keväällä 2014.

Viivästymisessä ei kuitenkaan ole kysymys siitä, etteikö tätä lakia katsottaisi tär-
keäksi ja tarpeelliseksi. Päinvastoin. Itsemääräämisoikeuslainsäädäntöä on val-
misteltava huolella, eikä silloin tärkeintä ole aikaraameissa, vaan tavoitteissa py-
syminen.

Työryhmän tehtävänanto toteuttaa hallitusohjelman kirjausta: ”laaditaan lainsäädäntö asiakkaiden ja potilaiden itsemääräämisoikeudesta ja sen rajoittamisesta”. Tavoitteena on ajantasaistaa olemassa olevia säännöksiä ja tuoda sääntelyn piiriin eräitä sellaisia tilanteita, joista säännökset tällä hetkellä kokonaan puuttuvat. Uudistuksen yhteydessä kiinnitetään erityistä huomiota sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön työturvallisuuden vaatimuksiin, sekä YK:n vammaissopimuksen asettamiin edellytyksiin.

Hyvät kuulijat, tänään, 3.12. vietämme kansainvälistä vammaisten päivää.

Suomi on allekirjoittanut maaliskuussa 2007 YK:n yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista. Sopimus on tarkoitus ratifioida tämän hallituskauden kuluessa. Sopimuksessa vahvistetaan jo ennestään vammaisille kuuluvia ihmisoikeuksia, kuten liikkumisvapautta sekä oikeutta laadukkaaseen elämään, koulutukseen ja työssäkäyntiin.

Maailman yli miljardi vammaista henkilöä muodostavat yhden eniten syrjäytyneistä ryhmistä. Vammaisten henkilöiden elämää ja kehitystä vaikeuttaa suuri määrä fyysisiä, oikeudellisia ja sosiaalisia esteitä. Nykyisin vain noin 45 maassa on erityisesti vammaisia henkilöitä koskevaa lainsäädäntöä. Yleissopimus velvoittaa jäsenvaltiot takaamaan myös vammaisille henkilöille kaikki ne oikeudet, jotka on aiemmissa ihmisoikeussopimuksissa vahvistettu kaikille ihmisille kuuluviksi. Keskeisin ajatus sopimuksessa on syrjinnän kieltäminen ja tasapuolisen kohtelun takaaminen kaikilla elämänalueilla.

Suomelta sopimuksen ratifioiminen edellyttää muun muassa vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuslain uudistamista. Käytännössä kyse on nykyisin kehitysvammalakiin sisältyvän sääntelyn korvaamisesta uusilla, perustuslain mukaisilla säännöksillä. Tavoitteena on tukea ja edistää itsemääräämisoikeutta, sekä vähentää asiakkaiden ja potilaiden perusoikeuksiin kohdistuvien rajoitustoimenpiteiden käyttöä.

Palvelujen tuottajan tulee tavoitella sitä, että sosiaalihuolto, terveyden- tai sairaanhoito toteutettaisiin rajoitustoimenpiteitä käyttämättä. Palvelujen tuottajan on myös laadittava yleinen suunnitelma itsemääräämisoikeuden edistämisestä, sekä rajoitustoimenpiteiden käyttöön ja niiden käytön seurantaan liittyvästä menettelystä.

Tähän yleiseen suunnitelmaan tulee sisällyttää myös ulkoilun järjestämiseen liittyvät asiat. Esteettömyydellä ja henkilökunnan käyttöä koskevilla ratkaisuilla voitaisiin turvata useimmille asiakkaille ja potilaille mahdollisuus ulkoilla joko itsenäisesti tai autettuna.

Oman ryhmänsä tältä osin muodostavat esimerkiksi sellaiset muistisairaathenkilöt, joiden liikkumisvapautta on jouduttu rajoittamaan heidän oman turvallisuutensa vuoksi. Tällaisia ovat esimerkiksi henkilöt jotka yksin ulkoillessaan olisivat vaarassa eksyä tai jäädä heitteille. Heidän osaltaan on etsittävä yksilöllisiä ratkaisuita. Tästä syystä laissa on itsemääräämiskyvyn arviointia ja yksilökohtaista suunnittelua koskevat säännökset. Myös niille, jotka eivät voi turvallisesti ulkoilla yksinään, on taattava mahdollisuus päästä saattajan seurassa ulkoilemaan.

Arvoisat kuulijat, ei pidä koskaan vähätellä tiedon, ymmärryksen ja kommunikaation merkitystä.

Henkilöstön koulutusta ja perehdytys ovat keskeisessä asemassa myös itsemääräämisoikeuden edistämisessä. Henkilöstön on kyettävä antamaan tietoa asiakkaan tai potilaan ymmärtämässä muodossa. Kommunikaatiossa kyse on siitä, kuinka tuemme asiakasta tai potilasta muodostamaan tahtonsa ja ilmaisemaan sen. Kyse on mahdollisuudesta saada äänensä kuuluviin.

Hankeen eri vaiheissa on kuultu sidosryhmien näkemyksiä. Vaikka käsitykset uusien säännösten sisällöstä ja painotuksista vaihtelevat, ehdoton valtaosa lausunnonantajista kannattaa lainsäädännön kehittämistä. Tämä voidaan nähdä positiivisena viestinä. Niin kiittävää kuin moittivaakin palautetta pyritään hyödyntämään uutta lakia viimeisteltäessä.

Jotta laki ja sen tavoite eivät toteutuessaan jäisi kuolleeksi kirjaimeksi, valmistelun rinnalla on laadittu toimeenpano-ohjelmaa. Ohjelman tarkoituksena on juurruttaa itsemääräämisoikeuden edistämistä, ja sen toteutumista vahvistavaa toimintakulttuuria. Tavoitteena on myös tukea lain soveltamisesta vastuussa olevia toimijoita, sekä huolehtia siitä, että asiakkaille, potilaille ja heidän omaisilleen tiedotetaan lain voimaantulon yhteydessä riittävästi asiakkaiden ja potilaiden oikeuksista.

Tässä lain käytäntöön ja ihmisten tietoisuuteen viemisessä, te asiantuntijat olette merkittävässä roolissa. Toivotan teille antoisaa seminaaria!